

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
prof. R.To'rayev
26.06 2024 yil

**MEHNAT MUHOFAZASI
fanining**

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	700 000 - Muhandislik, ishlov berish, va qurilish sohalari
Ta'lim sohasi:	720 000 - Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari
Ta'lim yo'nalishi:	60721200 - Yengil sanoat buyumlari konstruksiyasini ishlash va texnologiyasi (milliy tikuv buyumlari)

Fan/modul kodi MEHM12615		O'quv yili 2024-2025	Semestr 8	ECTS-kreditlar 4	
Fan/modul turi majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil Ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Mehnat muhofazasi		60	60	120
2.	I.Fanning mazmuni: Fanni o'qitishdan maqsad- talabalarga mehnat jarayonini tashkil qilishning huquqiy ta'minoti, ish beruvchi va xodim o'rtasidagi munosabatlarning tartibga solinishi, ishlab chiqarishda baxtsiz hodisalarning yuzaga kelishi, elektr xavfsizligi, yong'in xavfsizligi, ishlab chiqarishdagi zararli va xavfli omillarni yuzaga kelish sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish, mehnat qonunchiligida ko'zda tutilgan boshqa normativ me'yorlarni nazariy va amaliy jihatdan yondashilib ularni amaliyotda qo'llay olishini o'rgatishdan iborat. nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar hamda mehnat jarayonidagi xavfliligini tahlil qilish, mehnat jarayonida zararli va xavfli omillarini aniqlash, shaxsiy himoya vositalari, ulardan foydalanish, mehnat muhofazasiga oid muammolar va ularni hal qila olish, korxonalarning metrologik holatini baholay olishi, kuygan va talafot olgan insonlarlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan. Fanning vazifasi - nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar hamda mehnat jarayonidagi xavfliligini tahlil qilish, mehnat jarayonida zararli va xavfli omillarini aniqlash, shaxsiy himoya vositalari, ulardan foydalanish, mehnat muhofazasiga oid muammolar va ularni hal qila olish, korxonalarning metrologik holatini baholay olishi, kuygan va talafot olgan insonlarlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan.				

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari):
Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-modul. Mehnatni muhofaza qilishning huquqiy asoslari

1-MAVZU. “Mehnat muhofazasi” fanining mazmuni, maqsadi, vazifalari. O‘zbekiston Respublikasida mehnat muhofazasi ishlarining hozirgi holati va istiqboli. Mehnat bozori va aholi bandligi.

O‘zbekiston Respublikasida mehnat muhofazasi ishlarining hozirgi holati va istiqboli. Mehnat bozori va aholi bandligini tashkil etish.

2-MAVZU. “Inson - mashina - ishlab chiqarish” tizimi, uning xususiyatlari. Xavfsizlikni ta’minlash vositalari va ularni turlarga bo‘linishi.

“Inson - mashina - ishlab chiqarish” tizimi, uning xususiyatlari. Xavfsizlikni ta’minlash vositalari va ularning turlarga bo‘linishi.

3-MAVZU. Mehnat jarayoni sharoitini shakllantiruvchi omillar. Zararli va xavfli mehnat sharoitlari, ularning ta’sir etish omillari Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosati.

Mehnat jarayoni sharoitini shakllantiruvchi omillar. Zararli va xavfli mehnat sharoitlari, ularning ta’sir etish omillari Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosati.

2-modul. Mehnatni muhofaza qilishni tashkil etish

4-MAVZU. “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi” O‘zbekiston Respublikasi qonunining ahamiyati. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining ahamiyati.

“Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi” O‘zbekiston Respublikasi qonunining ahamiyati. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining ahamiyati.

5-MAVZU. Mehnat intizomi tushunchasi va uni ta’minlash usullari. Mehnat nizolari. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Ishlovchilarning ishlash va dam olish vaqti turlari, ularni me’yorlash. Mehnatni muhofaza qilish sohasida nazorat tashkilotlari.

Mehnat intizomi tushunchasi va uni ta’minlash usullari. Mehnat nizolari. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Ishlovchilarning ishlash va dam olish vaqti turlari, ularni me’yorlash. Mehnatni muhofaza qilish sohasida nazorat tashkilotlari.

	6-MAVZU. Ishchilarga oid tibbiy ko'riklar va ularni o'tkazish tartibi. Mehnat jarayonida ishlovchilarning alohida toifalarga (ayollarga, yoshlarga, nogironlarga) beriladigan qulayliklar va huquqlar tizimi. Mehnatni muhofaza qilish qoidalarini buzganlik uchun javobgarlik. Ishchilarga oid tibbiy ko'riklar va ularni o'tkazish tartibi. Mehnat jarayonida ishlovchilarning alohida toifalarga (ayollarga, yoshlarga, nogironlarga) beriladigan qulayliklar va huquqlar tizimi. Mehnatni muhofaza qilish qoidalarini buzganlik uchun javobgarlik. 7-MAVZU. Ishlab chiqarishda yoritish. Yoritishni turlari va ularga qo'yiladigan asosiy talablar. Ishlab chiqarishda shovqinning yuzaga kelish sabablari va manbalari. Ish joylarida shovqinning zararli ta'siri va undan saqlanish usullari, shovqinga qarshi shaxsiy muhofaza aslahalari. Ishlab chiqarishda yoritish. Yoritishni turlari va ularga qo'yiladigan asosiy talablar. Ishlab chiqarishda shovqinning yuzaga kelish sabablari va manbalari. Ish joylarida shovqinning zararli ta'siri va undan saqlanish usullari, shovqinga qarshi shaxsiy muhofaza aslahalari. <i>3-modul. Ishlab chiqarish jarayonida mehnat muhofazasini tashkil qilish</i> 8-MAVZU. Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalash tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli nurlanishlar Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalash tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli nurlanishlar 9-MAVZU. Korxonalarda mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil qilish. Mehnatni muhofaza qilish qoidalarini ishlab chiqish tartibi. Ish joylarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestasiyadan o'tkazish tartibi. Korxonalarda mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil qilish. Mehnatni muhofaza qilish qoidalarini ishlab chiqish tartibi. Ish joylarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestasiyadan o'tkazish tartibi. 10-MAVZU. Mehnat muhofazasi qoidalari va talablariga o'qitish tizimi. Ishlab chiqarishda jarohatlanishlar, kasb kasallanishlari va ularning yuzaga kelish sabablari.
--	--

Mehnat muhofazasi qoidalari va talablariga o'qitish tizimi. Ishlab chiqarishda jarohatlanishlar, kasb kasallanishlari va ularning yuzaga kelish sabablari.

4-modul. Texnika xavfsizligi qoidalariga rioya etilishi

11-MAVZU. Xodimlarni jarohatlanishlar va kasb kasallanishlaridan sug'urta qilishning huquqiy-me'yoriy asoslari. Mehnat fiziologiyasi (Toliqish, Mehnatda zo'riqish)

Xodimlarni jarohatlanishlar va kasb kasallanishlaridan sug'urta qilishning huquqiy-me'yoriy asoslari. Mehnat fiziologiyasi (Toliqish, Mehnatda zo'riqish)

12-mavzu. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartibi. Texnika xavfsizligi, uning maqsadi, vazifasi va ahamiyati. Ishlovchilarni shaxsiy himoya vositalari.

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartibi. Texnika xavfsizligi, uning maqsadi, vazifasi va ahamiyati. Ishlovchilarni shaxsiy himoya vositalari.

13-mavzu. Insonlar elektr tokidan shikastlanishining asosiy sabablari va inson organizmiga elektr tokini ta'sir. Ishlab chiqarishda elektr xavfsizligini ta'minlashning ahamiyati.

Insonlar elektr tokidan shikastlanishining asosiy sabablari va inson organizmiga elektr tokini ta'sir. Ishlab chiqarishda elektr xavfsizligini ta'minlashning ahamiyati.

14-mavzu. Korxonalarda yong'in va portlashning sabablari va ularni oldini olishga qaratilgan chora tadbirlar. Sanoat korxonalarining yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha toifalari. Yong'inlarni o'chirishda birlamchi va avtomatik yong'in o'chirish vositalarini qo'llash.

Korxonalarda yong'in va portlashning sabablari va ularni oldini olishga qaratilgan chora tadbirlar. Sanoat korxonalarining yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha toifalari. Yong'inlarni o'chirishda birlamchi va avtomatik yong'in o'chirish vositalarini qo'llash.

15-mavzu. Katta energiya va bosim bilan ishlovchi uskuna, qurilmalarning va idishlarning turlari va guruhlanishi. Bosim ostida ishlaydigan idishlarni ishlatishda xavfsizlikni ta'minlash va ularga

qo'yiladigan talablar.

Katta energiya va bosim bilan ishlovchi uskuna, qurilmalarning va idishlarning turlari va guruhlanishi. Bosim ostida ishlaydigan idishlarni ishlatishda xavfsizlikni ta'minlash va ularga qo'yiladigan talablar.

III. Laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Mehnat muhofazasini ta'minlovchi me'yoriy hujjatlarni o'rganish. Mehnat muhofazasi bo'limlari faoliyatini va hujjatlarni yuritishni o'rganish.
2. Mehnat muhofazasi tadbirlarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini hisoblash. Xavfsizlik texnikasi bo'yicha yo'riqnomalar va ularni hujjatlashtirish tartiblarini o'rganish.
3. Xavfsizlik texnikasi va ishlab chiqarish sanitariyasi bo'yicha ko'rsatmalar tuzish. Ishlab chiqarish korxonalaridagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish.
4. Baxtsiz hodisalarni tahlil qilish uslublari va jarohatlanish ko'rsatkichlarini aniqlash. Mehnatni muhofaza qilish xizmati binosining maydoni va ishchilar sonini hisoblash.
5. Kasb kasalliklariga olib keluvchi asosiy omillarni o'rganish va tahlil qilish.
6. Mahalliy havo almashtirish qurilmalarini hisoblash. Ishlab chiqarish xonalaridagi mexanik havo almashtirish qurilmalarining unumdor ishlashini aniqlash. Vintelyatordan chiqayotgan shovqin darajasini hisoblash.
7. Yuk ko'tarish mashinalari va qurilmalarni sinash. Yuk ko'tarish-tushirish mexanizmlaridan xavfsiz foydalanishni hisoblash.
8. Elektr toki zarbasidan himoya qiluvchi vositalarni o'rganish. Elektr tokidan himoya qiluvchi vositalarni sinash. Statik elektr zaryadlari xavfliligi ko'rsatkichlarini hisoblash.
9. Mehnat sharoitini baholash va mehnat sharoiti bo'yicha ish o'rinlarini attestatsiya qilish metodikasini o'rganish.
10. Ishlab chiqarish xonalari va ish joylaridagi havo tarkibida bo'lgan chang miqdorini aniqlash.
11. Ishlab chiqarish binolari va ish joyidagi havoda bo'lgan zararli gazlar miqdorini aniqlash.
12. Tabiiy yorug'lik tushishi uchun kereakli yon derazalar maydonini aniqlash. Shovqin ko'rsatkichlarini aniqlash.
13. Titrash ko'rsatkichlarini aniqlash. Elektr jihozlarini nollashning umumli ishlashini aniqlash.
14. Mashina va mexanizmlardagi statik elektrlanishni o'lchash va hisoblash. Elektr tokidan izolyasiyasiyalash (o'tkazgichlarni to'siqlar

bilan to'sish, yoki ularni balandliklardan hamda yer ostidan tortish) usullarini o'rganish.

15. "Sanoat va qishloq xo'jaligi sohasida ishlovchi umumiy kasb xodimlari uchun maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa yakka tartibda himoyalash vositalarini bepul berishning namunaviy me'yorlari" ni o'rganish.

Laboratoriya ishlarini tashkil etish yuzasidan kafedra tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy masalalar, keyslar orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar yechish, mavzular bo'yicha taqdimotlar va ko'rgazmali qurollar tayyorlash, nonnativ-huquqiy hujjatlardan foydalanish va boshqalar tavsiya etiladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar:

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ish joylaridagi mehnat sharoitini me'yoriy hujjatlar bilan taqqoslash.
2. Korxonalaridagi ishlab chiqarish maxsulotlarni zararligini aniqlashda chang va gaz miqdorini e'tiborga olgan holda xonalarni loyihalash.
3. Ishlab chiqarish korxonalaridagi xonalarni shamollatish vositalari.(mexanik va mahalliy shamollatish).
4. Korxonalarini loyihalash jarayonida meteorologik sharoitlarni hisobga olish.
5. Korxonalaridagi shovqin va titrash omillarini hisobga olish va loyihalash ishlarida zarur hisob-kitob ishlarini ishlab chiqarish jarayonlariga tadbiriq etish.
6. Bosim ostida ishlaydigan idishlarga qo'yiladigan talablarda xavfsizlik loyihalarni tadbiriq etish.
7. Yorug'lik me'yoriy qoidalaridan kelib chiqqan holda ish o'rinlarini loyihalashda tegishli xavfsizlik ko'rsatgichlarni hisobga olish.
8. Sanoat korxonalarida kasb kasalliklarini oldini olishga qaratilgan chora tadbirlar.
9. Sanoat korxonalarida zararli omillarni bartaraf etishda avariya shamollatish tizimini tashkillashtirish.
10. Mashinasozlik korxonalarida uzluksiz mehnat muhofazasi tizimini tashkil etish tartibi.
11. Iqtisodiyot tarmoqlarida yong'in xavfsizligini ta'minlash.
12. Bino va inshootlarni loyihalashda mehnat muhofazasi bo'yicha qo'yiladigan asosiy talablar.
13. Gidrotexnik inshootlarga qo'yiladigan xavfsizlik texnik reglamenti.

	14.Mashina va mexanizmlarga qo'yiladigan xavfsizlik talablari. 15.Siqilgan tabiiy gaz va suyultirilgan neft mahsulotlari uchun jihozlangan avtotransport vositalarining xavfsizligini ta'minlash. 16.Gidrotexnik inshootlar qurilishida yashin qaytargichlar qurilmasiga qo'yiladigan talablar. 17.Sanoat korxonalarida mehnatni muhofaza qilish boshqaruv tizimini tashkil etish mexanizmi. 18.Ishlab chiqarish korxonalarida shovqin va titrash xavfsizligini ta'minlash chora-tadbirlari. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar, og'zaki sharh, va taqdimotlar qilish tavsiya etiladi.
3	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar): Mehnat muhofazasi fanini o'zlashtirish uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalangan holda, yangi informatsion – pedagogik texnologiyalarni tadbiq etib, talabalarda bilim, ko'nikma va malakalar shakllanadi. Shuningdek, atroflicha bilim olish maqsadida, talabalarga musqatil ish va mustaqil ta'lim beriladi. Bu fanning yutuqlarni korxonadagi tikuv mashinalarning turlari, mexanizmlari, barcha jihoz , uskunlarni boshqa sohalariga tadbiq etish maqsadga muvofiqdir.
4.	VI.Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • laboratoriya mashg'ulotlari; • interfoal keys-stadilar; • kichik guruhlarda ishlash; • taqdimotlar qilish; • jamoa bo'lib ishlash; • video materiallar tayyorlash; • individual ishlash.
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va amaliy tushunchalarini to'liq o'zlashtirish, fan yuzasidan mustaqil fikrlay olish, mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular boyicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish, nazorat turlari bo'yicha berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida topshirish.

6	Asosiy adabiyotlar 1. Bakiyeva I.A., “Mehnatni tashkil etish va boshqarish” O’quv qo’llanma. – T.: IQTISODIYOT, 2019. – 221 b; 2. E.I. Ibragimov, S. Gazinazarova, O.R. Yuldashev. “Mehnat muhofazasi maxsus kursi” Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b; 3. O’zbekiston Respublikasi “Mehnat kodeksi” 2023 yil 30 aprel 4. “Mehnatni muhofaza qilish to’g’risida”gi (yangi taxriri) O’zbekiston Respublikasi Qonuni. 2016 yil 22 sentyabr; 5. O.R.Yuldashev, R.R.Nurmamatova “Mehnat muhofazasi” Darslik. –T.: “Istiqlol nuri” nashriyoti, 2019. - 428 b; 6. O.R. Yuldashev “Mehnat muhofazasi maxsus kursi” Darslik. –T.: “Tafakkur qanoti”, 2015. – 336 b; 7. Tursunov Y., Usmanova M. “Mehnat huquqi” Darslik - Toshkent, “Moliya”, 2006, 227-b; 8. Безопасность жизнедеятельности. Производственная безопасность и охрана труда / П. П. Кукин, В. Л. Лапин, Н. Л. Пономарев и др. Учеб. пособие для студентов средних спец. учеб. заведений. М.: Высш. шк., 431 с.: ил. 2011
	Qo’shimcha adabiyotlar 1. A’zamov A., va boshqalar. “Mehnatni muhofazasi qilish” O’quv qo’llanma. –T.: “Sano-standart”, 2013. – 232 b; 2. “O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabr “O’zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kotsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PF-5847-son Farmoni. 3. G’ulomova G.M. Yong’in va yonish-portlash xavfsizligi. O’quv qo’llanma–T.:“Tafakkur tomchilar”, 2021.– 240 b. 4. Безопасность и охрана труда: Учеб. пособие для вузов / Н. Е. Гарнагина, Н. Г. Занько, Н. Ю. Золотарева и др.; Под ред. О. Н. Русака. СПб.: Изд-во МАНЭБ, . 279 с.: ил.
	Internet saytlari 1. http://ziyonet.uz 2. www.title.uz 3. www.legprominfo.ru 4. www.texil-press.ru

7	Termiz davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan
8	Fan/modul uchun mas'ullar: Shomirzayev M.X.- TerDu, "Texnologik ta'lim" kafedrası mudiri p.f.d.(DSc) professor. Kuziyev A - TerDu, "Texnologik ta'lim" kafedrası mudiri p.f.d.(DSc) professor. Haydarov R - TerDu, "Texnologik ta'lim" kafedrası katta o'qituvchisi p.f.f.d. (PhD) dotsent. Choriyev N.N. - TerDu, "Texnologik ta'lim" kafedrası o'qituvchisi
9	Taqrizchilar: Umirov A - "Texnologik ta'lim" kafedrası katta o'qituvchisi p.f.f.d. (PhD) dotsent. Mallayev O.X. - "Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti", Yengil sanoat va oziq-ovqat texnologiyasi kafedrası - dotsenti.

